

Justýn Josef Nekula (1879–1963)

autorka: Dagmar Smolíková, leden 2021

Muž zdravého úsudku, břitkého slova a nezdolné vytrvalosti. Ačkoliv život v provincii nahlédl i z té stinnější stránky, nebyl to pro něj důvod k rezignaci či zahořklosti. V jednom ze svých dopisů napsal: „pokud náš řád bude existovat a budu moci pracovat, vždy budu v něm působit, s radostí“¹.

Kapucínským knězem

Josef Nekula přišel na svět 15. srpna 1879 v Třebelovicích u Moravských Budějovic.² Jeho rodičům Antonínu (1853–?)³ a Marii (1860–?)⁴ se narodilo ještě několik dalších dětí. S jistotou víme o Marii (1882–?), Ondřejovi (1883–1891), Antonínovi (1889–1980), který se stal doktorem teologie a zasloužil se o založení kláštera sester boromejek v Moravských Budějovicích, a Rudolfovi (1892–1969), jenž převzal dvacetihektarové rodinné hospodářství.⁵

V roce 1890, po ukončení obecné školy v Třebelovicích, Josef nastoupil na osmileté gymnázium v Třebíči⁶, kde měli svůj klášter také kapucíni. Můžeme jen odhadovat, zda a jaké s nimi navázal vztahy. Pravdou však zůstává, že v roce 1897 vstoupil do řádu a přijal řeholní jméno Justýn.⁷ První rok noviciátu prožil v klášteře u Panny Marie Andělské na pražských Hradčanech⁸, ten druhý v Roudnici nad Labem, kde 14. července 1899 složil první sliby⁹ a v červnu 1900 ukončil studia na místním českém státním gymnáziu¹⁰. Následovalo stěhování do kláštera v Olomouci, tříleté studium na

1 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Žatec, 1904–1948, nefoliováno; dopis z 25. 11. 1919.

2 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Trebelowitz, 1861–1885, s. 143.

3 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Trebelowitz, 1828–1861, s. 646. Narodil se 19. 5. 1853. Dne 26. 2. 1878 se oženil s Marií Pokornou: MZA, Trauungs Register Domamühl, s. 56.

4 Moravský zemský archiv, Taufregister Domamühl, 1842–1902, s. 49. Marie, rozená Pokorná se narodila 28. 7. 1860.

5 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Trebelowitz, 1861–1885. Marie, narozená 7. 1. 1882 (s. 162); Ondřej, narozen 6. 11. 1883, zemřel 30. 5. 1891 (s. 182). Antonín (1889–1980), doktor teologie, zdroj: provinční databáze kapucínů; Rudolf, narozen 1892, zdroj: index matrik, uvedeno čp. 15, mladší matriky nejsou veřejné. Zdroj k založení kláštera boromejek: Jana Slaběňáková: Působení Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského na území brněnského biskupství od jejího příchodu až do dnešní doby (1862–2008), magisterská diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2008. Zdroj roku úmrtí Rudolfa Nekuly a převzetí gruntů: Rozhovor s Karlem Kabelkou, kronikářem obce, Třebelovice, 14. 12. 2020.

6 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Universita Olomouc, inv. č. 222, kniha 174a.

7 Provinční archiv kapucínů; Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno jubilaeo 1900, Praeae 1899, s. 15.

8 Provinční archiv kapucínů; Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno domini 1897, Praeae 1896, s. 7. V té době byl noviciát kleriků v Praze na Hradčanech.

9 Provinční archiv kapucínů; Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno jubilaeo 1900, Praeae 1899, s. 15.

10 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Universita Olomouc, inv. č. 222, kniha 174a. Archivář Štěpán Kohout píše: „Je zajímavé, že zatímco ostatní studenti předkládali maturitní vysvědčení, on [Nekula] se mohl vykázat pouze pololetním vysvědčením z roudnického českého státního gymnasia z 24. 6. 1900, kde studoval v letech 1898–1900 (předtím v Třebíči 1890–1897).“ Také uvádí, že Nekula na fakultě studoval jako „mimořádný posluchač-externista“. Vyvozuje z toho, že absence maturitního vysvědčení, které je pro teologickou fakultu nezbytné, se odrazilo v oné „mimořádnosti“ a také v tom, že poslední ročník absolvoval na bohosloveckém učilišti v Brně. Alumnát totiž „nebyl postaven na úroveň vysoké školy a nebyla tedy k jeho absolvování maturita nezbytně nutná“. Zdá se, že Nekula byl dobrým studentem, na teologické fakultě měl „pěkné“ známky. E-mail z 19. 11. 2020.

teologické fakultě¹¹ a 29. listopadu 1902 složení věčných slibů¹².

Poslední ročník bohosloví nicméně dokončil v Brně¹³, kde také 22. listopadu 1903 přijal kněžské svěcení¹⁴. O dva týdny později, na slavnost Neposkvrněného početí Panny Marie, sloužil v rodné farnosti Velký Újezd svou první mši svatou.¹⁵ Jako čerstvého absolventa jej provinciál v červenci 1904 poslal „prozatím“ do Třebíče¹⁶ a o měsíc později do kláštera v Mostě¹⁷; v roli zpovědníka a katechety zde působil nejméně do roku 1908¹⁸. Zřejmě se zde zdržel ještě déle, každopádně v roce 1910 jej najdeme v Mariánské u Jáchymova, kde po zesnulém kvardiánu Wolfgangu Schmardovi převzal vedení kláštera.¹⁹

Litoměřickým spirituálem

V červenci 1911 pak Justýn přesídlil do Litoměřic.²⁰ Tamní komunitu tvořili ještě další dva kněží, dva bratři laici a několik kleriků, tedy mladých kapucínů směřujících ke kněžství.²¹ Vedle kvardiánství a vedení místních terciářů zastával rovněž úlohu spirituála bratří kleriků a instruktora bratří laiků.²² To byla v provincii novinka. Ve starších seznamech členů řádu, s výjimkou toho z roku 1908, kde bychom jednoho spirituála našli, je ohledně duchovní formace bratří uváděn pouze novicmistr kleriků. V seznamu z roku 1911 se však už u každého kláštera objevuje jeden instruktor laiků, a pokud v klášteře žijí klerici, pak i jejich spirituál.²³

Tuto změnu, byť ne zcela účinnou, jak ještě uvidíme, patrně vyvolala snaha o obrodu provincie, jež tehdy procházela vleklou krizí.²⁴ Provinciál Hubert Ettl to ve svém dopise z února 1911 pojmenovává jasně: „jsme blízko svému zaniknutí“, „naše druhdy slavná a silná provincie [se zmenšila] na nepatrný počet členů a to ještě více nebo méně chorobných“, „zavinili [jsme to] svým ne zcela správným životem řeholním“.²⁵ To vše se pochopitelně promítlo do výchovy dorostu. Bratřím laikům se tehdy

11 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Universita Olomouc, inv. č. 222, kniha 174a.

12 Provinční archiv kapucínů; *Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno Domini 1902*, Pragae 1903, s. 17.

13 Moravský zemský archiv, fond E 101, Alumnát Brno, karton č. 3, *Catalogus auditorum s. Theologiae in episcopali Instituto theologico Brunensi anno scholastico 1903/1904*. Byl přeložen v srpnu 1903; zdroj: Moravský zemský archiv, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 51, sign. 3, fol. 1. Obedienční list z 20. srpna 1903.

14 Diecézní archiv Biskupství brněnského, kniha svěcenců, nefoliováno.

15 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Pamětní kniha farnosti Velký Újezd 1848–1937, s. 188.

16 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1064, fol. 630.

17 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 37, č. krabice 196, Obedience, nefoliováno.

18 Provinční archiv kapucínů; *Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno Domini 1906*, Pragae 1905, s. 20; *Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno Domini 1909*, Pragae 1908, s. 21.

19 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 24, č. krabice 118, Kapituly provinční a konventní, 1658–1947, nefoliováno; seznam kvardiánů 1877–1926. Wolfgang Schmarda zemřel 10. ledna 1910 v Mariánské u Jáchymova (nar. 1858), kvardiánem byl od roku 1904. Zdroj: *Nekrologium Provincie kapucínů v ČR*, 2. přepracované vydání, Praha, 2018.

20 Státní archiv v Opavě, fond ACO, inv. č. 39, sign. H, 1909–1946, karton 5136, nefoliováno; žádost o jurisdikci do Fulneka z 3. 9. 1916, přiložena jurisdikce z litoměřické diecéze z 23. 7. 1911.

21 Provinční archiv kapucínů; *Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno Domini 1912*, Pragae 1911, s. 13.

22 Provinční archiv kapucínů; *Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno Domini 1912*, Pragae 1911, s. 13.

23 Provinční archiv kapucínů, katalogy z let 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1896, 1899, 1902, 1905, 1908, 1911.

24 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 49, sign. 16, fol. 1–3; dopis provinciála Augustina Kubeše bratřím z 8. 12. 1912 ohledně zavádění nutných reforem, které vyplynuly z generální vizitace ze dne 15. 11. 1911. Stav provincie v první polovině 20. století a snahy o změnu se odrážejí např. v pravidelných listech provinciála bratřím, viz Národní archiv Praha, fond 31, č. krabice 122 a 123, do roku 1947.

25 Národní archiv Praha, fond 31, č. krabice 122, Oběžníky, nařízení a pastýřské listy provinciála, 1906–1925, nefoliováno, dopis z 12. 2. 1911.

dostávalo pouze jednoho cíleně formačního roku, čímž byl noviciát²⁶, navíc jej prožívali poněkud osamoceně na různých místech provincie²⁷. Poté už byli zařazeni do nějakého kláštera. Noviciát kleriků sice trval dva roky, ale pouze ten první strávili společně. Navíc se zdá, že post novicmistra nebyl tehdy mezi kapucínskými kněžími příliš v oblibě. Například Metoděj Frank své pověření touto službou komentoval slovy: „Kdyby to raději byli dali jinému, každý je rád, že to nemá na starosti.“²⁸ Po roce se pak klerici rozprchli do Roudnice, Litoměřic, Mostu či Brna, aby dokončili gymnaziální studia, na což navázali studiem bohosloví, opět na různých místech: v Brně, v Litoměřicích nebo v Olomouci.

Provincie se vedle nedostatku nových bratří musela potýkat i s jejich častým odchodem. Například v prosinci 1912 píše Nekula provinciálovi o jednom bratru laikovi, jenž je v řádu sotva tři léta a žádá zproštění od prvních slibů: „[...] tak i mě předevcírem večer žádal o šaty, že pojedou domů. ‚Naši mě doma potřebují‘ byla jeho jediná odpověď na moji němou otázku, co ho k tomu kroku nutí. Vypytávat se dlouho, to již není nyní mým zvykem. V prvním roku svého úřadování by mě to bylo asi rozčililo; ale po těch zkušenostech, které jsem zde v Litoměřicích udělal (a byla jich pořádná kopa), zůstanu zcela klidným; jen se zeptám, kdy ten neb onen dotyčný pán miní odjet, bych mu mohl dát cestovné (a již je to pěkných pár korun) a zůstanu zcela klidným. Již delší dobu jsem pozoroval, že se něco peče. Práce v zahradě té se ani netkl. Kuchyni odbýval v poslední době, že již to hůře jít nemohlo. Psaní za psaním jen lítalo. A konec všeho dnešní odjezd. Ráno v 6 hodin.“²⁹

Krizovým manažerem

V září 1916 Justýn opouští Litoměřice a stěhuje se do kláštera ve Fulneku, kde si zopakuje roli kvardiána.³⁰ Další kvardiánství jej čeká od srpna 1919 v Žatci.³¹ K ruce má vedle bratří laiků, jednoho kněze 77letého, druhého sice mladšího, ale s poněkud křehkým zdravím; sám jako katecheta vyučuje ve 24 třídách českých škol.³² Takže když se časem uvolní stejné místo na škole německé, píše provinciálovi, ať s ním v této záležitosti nepočítá: „Já se o ně ucházeti nebudu, neboť chci být a zůstatí řeholníkem, který velmi rád ve škole vypomůže, ale chce hlavně působiti také v kostele na kazatelně.“ Ovšem dodává: „Já mám právo svoje mínění vysloviti; ale pak mám povinnost se rozhodnutí svých představených podrobiti.“³³

A také se podrobil, na konci roku si sbalil kufry a odjel do Mostu, kam byl po necelých pěti měsících v Žatci nově převelen.³⁴ Tamní kvardián se totiž také sbalil – a vystoupil z řádu. Z tohoto období se nám dochovalo více Justýnových dopisů, v nichž – jak je pro něj typické – břitce a s jistou dávkou sarkasmu popisuje provinciálovi aktuální dění.³⁵ Díky tomu si můžeme lépe představit, jakých

26 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 50, sign. 13, nefoliováno.

27 Např.: Provinční archiv kapucínů, Provinční kroniky, katalogy a periodika, Katalogy a direktáře III., 01 M 03, Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno jubilaio 1906, Pragae 1905.

28 Soukromá sbírka Miroslava Jáněho, dopis Metoděje Franka č. 9, 5. 9. 1902, Praha-Hradčany.

29 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 207, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Litoměřice, 1800–1941, nefoliováno, dopis z 3. 12. 1912.

30 Státní archiv v Opavě, fond ACO, inv. č. 39, sign. H, 1909–1946, karton 5136, nefoliováno; jurisdikce.

31 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 78, č. krabice 226, Styk s litoměřickou konzistoří a biskupským ordinariátem, 1776–1946, nefoliováno, jurisdikce z 19. 8. 1919.

32 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Žatec, 1904–1948, nefoliováno; dopis z 24. 9. 1919.

33 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Žatec, 1904–1948, nefoliováno; dopis z 11. 11. 1919.

34 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; korespondenční lístek z 2. 1. 1920.

35 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; cca 15 dopisů z let 1920–1922.

podob mohla na sebe tehdy vzít již zmiňovaná krize kapucínského řeholního života.

„P. Chrysostom, blahé paměti, byl vším možným, jen ne kapucínem. Na to se ale u nás nehledí. On pracuje, a to stačí,“ píše po půl roce života v Mostu Justýn. „Chor, modlitba brevíře, klášterní cella, to nepatří k modernímu kapucínu. [...] Když ale, jako zde tomu bylo, Quardián dělá kavalíra, chodí civil, navštěvuje pravidelně svoji favoritu, pak do hostince jde se na to zotavit a o půl noci přijde domů, co si má potom myslet [místní kapucínská] rodina, zvláště lidé, kteří jsou náramně chytlaví? Mimochodem řečeno, hrával Quardián venku v karty o takové peníze, že ani mnohý hornický rada se to nemohl odvážit...“ Justýn však dodává, že i když zbylí bratři na kvardiána nadávali, sami se řeholního života nedrželi. Nesetkávali se u modliteb ani u jídla, každý si žil po svém. Klauzura se v klášteře nedodržovala a návštěvy obojího pohlaví mohly chodit až do cel bratří.³⁶

Justýnovu snahu o změnu poměrů nicméně podkopával špatný stav provincie jako takové. Společné modlitby se nepraktikovaly téměř v žádném klášteře, tak proč by se měly držet zrovna v Mostě, namítali mu například někteří bratři a dál setrvali ve starých kolejích. A když chtěl Justýn vyměnit bratra laika, který bez rozpaků rozprodával lidem kostelní svíčky a hostům vinárny klášterní potraviny, narazil na letitou provinční bolest – klášterů mnoho, bratří málo a těch schopných ještě méně.³⁷ Sám se ocitl v situaci, kdy se zuby nehty bránil tomu, aby mu provinciál poslal kapucína, jenž nechvalně proslul svou kleptomanií.³⁸ „Nemáte-li jiného [...], tož nechci raději žádného. Budu hledět, bychom to nějak zastali sami. [...] Co pak sobě myslíte, sem dáti toho blázna, kde přijde tolik lidí denně [...]. To by mně ještě scházelo.“³⁹

Kvůli neutěšeným poměrům se Justýn ještě o rok později cítil být povinen odmítnout návrh provinciála, že mu do kláštera pošle kandidáta, tedy případného budoucího bratra, a zároveň dvě ruce k práci navíc. „Jak to s duchovním životem u nás vypadá, o tom jste sobě obrázek udělal při poslední návštěvě. Co by tu ten ubohý kandidát viděl? Věčná škoda by ho byla. [...] Ani pro mladé pátery není mostecký konvent vhodný.“⁴⁰

Mezi nacionalistickými vášněmi

Nicméně „horkou půdou“⁴¹, jak to v jednom z dopisů pojmenoval Justýn, bylo v té době samotné město Most, a to hned v několika ohledech. Během prosincové generální stávky roku 1920 zde při střetu dělníků s vojáky zahynulo pět mužů, nejvíce ze všech míst, kde se protesty rozhořely.⁴² Akce přiřivená protikatolickou náladou typickou pro období po založení samostatného státu dolehla podle Justýnových slov i na kapucíny: „První, který z klášterů poletí, je Most. Právě, co toto píši, houkají a pískají všechny továrny. Je pohřeb zastřelených komunistů v Mostě, kteří již v pondělí, u vědomí svého vítězství, chtěli náš klášter zabírat. V úterý ovšem přišla na ně sprcha, na kterou asi tak brzo nezapomenou.“⁴³

36 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis ze 14. 7. 1920.

37 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis ze 14. 7. 1920 a 1. 10. 1920.

38 Národní archiv Praha, fond 31, Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 24, č. krabice 118, Kapituly provinční a konventní, 1658–1947, nefoliováno; stav provincie v roce 1914.

39 Národní archiv Praha, fond 31, Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 24, č. krabice 119, Kapituly provinční a konventní, 1658–1947, nefoliováno; dopis z 6. 12. 1920.

40 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis z 16. 3. 1921.

41 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis z 1. 10. 1920.

42 Antonín Klimek: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XIII. (1918–1929), Praha, 2000, s. 224.

43 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy,

Ve městě s nadpoloviční převahou německých obyvatel a třetinou Čechů však vřely také nacionální vášně, jež se nevyhnuly ani klášterní půdě. Když Justýn přijel do Mostu, psaly o něm německé noviny rezervovaně, neboť měl na rozdíl od předchozího kvardiána českou národnost, takže se předpokládalo, že v kostele zavede česká kázání.⁴⁴ Skrz prsty se však na něj dívali i někteří čeští věřící, protože se nechtěl angažovat ve spolku, který v Mostě podporoval české hnutí a který založil jeho kapucínský spolubratr.⁴⁵ Politika se rozebírala nejen v klášteře, kde se scházely různé spolky i radní města, ale rovněž v konventní vinárně, kterou kapucíni stejně jako třeba v Žatci provozovali, což byl pro ně pravděpodobně jeden ze zdrojů obživy.⁴⁶ Justýna trápilo obojí, vinárna, v níž mnohdy s hosty vysedávali také bratři⁴⁷, i spolky, které odmítaly platit za užívání klášterních prostor.⁴⁸ Výčepu proto omezil otvírací dobu⁴⁹ a „politice“ zřejmě zavřel dveře úplně: „První, co bude, spolky mně nesmí přestoupit práh klášterní. A Landtag [sněm radních města] ve čtvrtek také zruším.“⁵⁰ Jak se situace dál vyvíjela, nevíme. Každopádně Nekula na ni už vliv neměl, neboť byl jako kvardián poslán do jiného konventu.

Na počátku nové etapy

Když se Justýn v září 1922 stěhoval do Zákup⁵¹, provincie se už několik dnů nacházela v nucené správě. Vzhledem k neradostným závěrům z generální vizitace, jež proběhla na přelomu ledna a února toho roku, se nejvyšší představený kapucínského řádu v Římě rozhodl pověřit vedením českomoravské provincie benátského kněze Pacifika Nanni z Monteboaggine⁵², správcem provincie před státními úřady byl jmenován zdejší kněz Norbert Smékal⁵³.

Že provincie zabředla do opravdu vážné situace, si mnozí zřejmě už nějakou dobu uvědomovali: „Nejvíce mě ale ve Vašem listě ta smutná pravda se dotkla, že se již začíná uznávat, že ta činnost navenek nás nespasí. Duch řeholní nás zachrání. Nic jiného! A ten duch řeholní schází,“ píše v říjnu 1920 Nekula provinciálovi. „Nám zbyly z našeho řádu jen holé stěny, ze kterých je již omítka pryč, do domů nám přší. Kdo to bude spravovat?“⁵⁴ Bude to nová generace kapucínů formovaná v zahraničí, ale to Justýn tehdy samozřejmě nemohl tušit.

Zatím je reforma v bodě nula a Nekula jako kvardián přebírá problematický klášter v Zákupích. Když Norbert Smékal jako definitore provincie navštívil v červenci 1921 Zákupy, zjistil, že je

Most, 1854–1925, nefoliováno; nedatovaný dopis.

44 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopisy z 14. 7. 1920 a z 1. 10. 1920.

45 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis z 14. 7. 1920.

46 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; stížnost biskupské konzistoře z 29. 9. 1921, Nekulova odpověď ze 7. 10. 1921.

47 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis ze 14. 7. 1920.

48 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis ze 7. 10. 1921.

49 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis z 1. 10. 1920.

50 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; nedatovaný dopis.

51 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis Egida Pytlíčka z 1. 9. 1922, mj. o stěhování Justýna Nekuly do Zákup.

52 Pacifik Matějka: Seznam provinciálů, definitorů a ostatních představených správních jednotek kapucínského Řádu s historickým sídlem v Praze (a Vídni), *Paginae historiae*, Sborník Národního archivu, č. 14, 2006, s. 319.

53 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 521, dopis z 5. 9. 1922, v němž Norbert Smékal oznamuje biskupskému ordinariátu, že byl jmenován správcem provincie.

54 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 208, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Most, 1854–1925, nefoliováno; dopis z 1. 10. 1920.

konvent značně zadlužený a že stávající kapucínský správce to řeší rozprodáváním majetku: „Poměry tak smutné jsem ještě nenalezl. To bylo hospodářství!“⁵⁵ Než na podzim 1922 nastoupil Justýn, klášter rok prozatímně vedl jeho spolubratr Antonín Podlaha: „Smutné je tu hospodářství. Byl nejvyšší čas. Prodáno, zadluženo vše,“ píše provinciálovi ještě před svým odchodem.⁵⁶

Chudým bratrem

Neradostná finanční situace se samozřejmě promítala i do Justýnovy korespondence, v níž znovu a znovu řeší především téma kaplanského platu – za práci, kterou vykonává pro místní diecézi. Zatímco Nekulův předchůdce v roli kaplana pravidelně dostával od zákupeckého děkana mzdu, po výměně kapucínských kněží došlo k administrativnímu zádrhelu a vyplácení skončilo.⁵⁷ Dalších sedm let se Justýn dohadoval s úřady, aby klášter opět dostával, co mu právem náleží⁵⁸: „Pouze z almužny a jen z almužny žítí, to bych považoval za okrádání chudáků. To zajisté nikdy a nikde nebylo v úmyslu sv. Františka.“⁵⁹

Justýn jako kvardián musel tedy primárně vyjít z peněz vybraných v řádovém kostele a z odměny za vyučování náboženství na školách.⁶⁰ „A myslíte, že v duchovní správě toho mnoho vydělám?“ píše na provinciálát a s notnou dávkou sarkasmu uvádí příklad: „Pan děkan nemůže sloužit requiem, kde vzal za pohřeb až 300 Kč. [Protože] je v jedenáct hodin svatba. Ty ovšem pan kaplan nedovede. Pošlu P. Vojtěcha [Netála, kapucína] a víte, co mně přinese za stipendium domů, za requiem? 5 Kč, povídám pět korun.“⁶¹ Podle Justýnových slov se tehdy v provincii mezikonventní solidarita příliš nepěstovala: „Ale to mohu říci, že jsem jediného kláštera nemusel obtěžovat. A kdyby druhý klášter neměl co jísti, nic nedělá. Ať se stará. My máme dost, myslí jistí vyvolenci na tučných místech.“⁶² Určitá míra přerozdělování však přece jen fungovala: „Paramenta [oděvy pro liturgii] potřebujeme. Již dlouho se tu ničeho nepořídilo. [...] Tedy máš-li něco, tož to pošli,“ reaguje Justýn na nabídku provinciála Egida Pytlíčka, kterého v každém svém dopise oslovuje jako „milého přítele“.⁶³

Po čtyři léta žili v Zákupích pouze dva kapucínští kněží. Až na podzim 1927 se komunita rozšířila ještě o bratra laika Huga Kretschmera⁶⁴: „Poslední seno jsme včera dali pod střechu. Nyní přijdou na řadu brambory, pak setí a potom pomalu budeme zařizovat zničené hospodářství. Snad v dohledné době dostane náš klášter třetího bratra, aby se zahrada náležitě mohla obdělávat, a my ze zahrady mohli hodně pro dům vyzískat, ne prodáváním, ale těžbou a hospodářstvím v klášteře.“⁶⁵ To byl

55 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis Norberta Smékala provinciálovi z 24. 7. 1921.

56 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis Antonína Podlahy provinciálovi ze 17. 7. 1922.

57 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 30. 1. 1927.

58 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 14. 2. 1930.

59 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 8. 10. 1924.

60 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 5. 7. 1928.

61 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 29. 11. 1924.

62 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 29. 11. 1924.

63 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 1. 5. 1929.

64 Provinční archiv kapucínů; *Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae pro anno Domini 1927*, Pragae 1927, s. 15–16.

65 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 16. 9. 1927.

tehdy oříšek pro ne jeden kapucínský konvent s malým počtem bratří: uživit se a zároveň dostat provinčním požadavkům na reformu řeholního života. Justýn k tomu píše: „Pracujeme ponejvíce bez oddechu a přece je o nás mínění, že jsme neobservantní [málo věrní v zachovávání předpisů]. Kde je jich 20 v konventě, tu se ta observance pěkně drží. Však to dobře znáš. Pak vezmi Zákupy. Ráno, jak vstaneš, abys přemýšlel, kde by se co dalo vydělat. Vždyť [máme] jen to, co si denně vyděláme.“⁶⁶

Když se koncem 20. let konečně vyřešil problém kaplanského platu, Justýn zřetelně pookřál a pustil se do oprav klášterních budov: „Hned jsem na to konto objednal nových 13 oken u pana Bergmeiera. [...] Některé skleněné tabule budeme moci upotřebit, a proto doufám, že to přece nějak se uhradí, až ten plat přijde. V kvadratuře ty 2 šindelové střechy jsou již také shnilé, jak se jde do zahrady také. Pak se musí v celách to zařídit. Oprav na všechny strany.“⁶⁷ Nekulovo nadšení do nových aktivit potvrzuje i jeho spolubratr Vojtěch: „Pan quardián má také teď o prázdninách svoji radost, opravuje naši klášterní budovu a je z toho v nejlepší míře a náladě.“⁶⁸

V rozdělené provincii

V roce 1935 byl kvardiánem jmenován Angel Steinfeld a Justýn se stal vikářem, dá se říct jeho zástupcem; v komunitě tehdy působili ještě dva bratři laici.⁶⁹ V Zákupích Nekula zůstal až do mnichovské dohody, po níž se tento klášter, stejně jako dalších deset v pohraničí, ocitl v Německé říši. Tehdy se provincie rozdělila na dvě části. Až na výjimky žili německy mluvící kapucíni narození v pohraničí v tzv. Sudetském generálním komisariátu a ti ostatní ve zbylých jedenácti konventech ve vnitrozemí.⁷⁰ Nekula byl proto v říjnu 1938 provinciálem „přechodně“ přidělen do Brna.⁷¹

O těch jedenácti letech, která na Moravě nakonec strávil, však mnoho nevíme. Snad jen, že byl zpovědníkem řeholních sester, například vincentek⁷², františkánek⁷³ či boromejek⁷⁴, a kaplanem na Ústředním hřbitově⁷⁵. Tuto službu kapucíni vykonávali už od roku 1883.⁷⁶ V únoru 1947 však jejich angažmá skončilo kvůli přetrvávajícím problémům s farními úřady. Podle kvardiána Eduarda Dospivy byly hlavní příčinou těžkostí peníze: farnosti rády obstarávaly lépe placené pohřby a zbytek dle potřeby – a často na poslední chvíli – vymetly s kapucíny. Raději se tedy duchovní správy na hřbitově vzdal, než aby tam byl kapucínský kaplan „z milosti trpěn“ a „bez jakýchkoliv práv“.⁷⁷

O tři roky později už nebyli bratři trpěni vůbec nikde. Na jaře 1950 totiž komunisté rozjeli likvidaci

66 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 19. 4. 1927.

67 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis z 14. 2. 1930.

68 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 52, č. krabice 209, Korespondence provinciála s jednotlivými konventy, Zákupy, 1750–1931, nefoliováno; dopis Vojtěcha Netála provinciálovi z 31. 8. 1931.

69 Provinční archiv kapucínů; Catalogus Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Cechoslovacae dispositus mense octobri 1935, Pragae 1935, s. 14.

70 Sudetský generální komisariát vznikl 1. 1. 1939. Zdroj např.: Nekrologium Provincie kapucínů v ČR (NPK), 2. přepracované vydání, Praha, 2018, s. 3. Ohledně rozdělení bratří: v provinčním archivu se dochovaly dva katalogy, jeden z roku 1939 pro vnitrozemí a druhý z roku 1940 pro komisariát.

71 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 108.

72 Acta curiae episcopalis Brunensis, č. 1, 1948, s. 5.

73 Acta curiae episcopalis Brunensis, č. 11, 1948, s. 133.

74 Acta curiae episcopalis Brunensis, č. 12, 1948, s. 141.

75 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 89.

76 Moravská orlice, výtisk z 8. 12. 1883, s. 3. „Z centrálního hřbitova. K vykrojení mrtvol na centrálním hřbitově jest od nynějška ustanoven jeden kněz od milosrdných bratří a jeden od kapucínů.“

77 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 89. Další dopis od Eduarda Dospivy k témuž ze 7. 4. 1947 fol. 92.

mužských řeholních řádů. A když 27. dubna přišla řada na brněnské kapucíny, byla komunita odvezena do centralizačního kláštera v Broumově.⁷⁸ Tam se během pár dnů sešla prakticky celá provincie. Komunisté sem svezli řeholníky ještě z dalších pěti řádů a ponechali je pod dozorem SNB, StB a lidových milicí.⁷⁹

Začátkem září je přerozdělili do jiných centralizačních klášterů, ti mladší narukovali k Pomocným technickým praporům nebo na stavbu přehrady Klíčava. Nekula spolu s dalšími kapucínskými kněžími skončil v Králíkách.⁸⁰ Na začátku listopadu se musel stěhovat znovu, za trest do internačního kláštera Želiv.⁸¹ Ve vězeňském režimu tam žilo přes tři sta řeholníků a diecézních kněží⁸², z toho třináct kapucínů⁸³. V červnu 1951 pak Justýna přesunuli do charitního domu na Moravci⁸⁴, kde se setkal s některými spolubratry, ale opět i s dohledem StB. Z brněnského kláštera tam našel Stanislava Žylu, Zena Diviše a Polykarpa Slámu.⁸⁵

Zpátky v rodném kraji

V září 1955 se na Nekulu usmálo štěstí, respektive dobrá vůle církevního tajemníka, a on mohl nastoupit do Velkého Újezda, dva kilometry od rodných Třebelovic, jako duchovní správce Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny.⁸⁶ Žilo tam kolem čtyřiceti až padesáti řeholnic, z nichž většina pracovala v místním domově pro lidi přestárlé a trvale nemocné, a část už sama tuto péči potřebovala.⁸⁷ Rozlehlý areál, dostavěný v roce 1937, sestřám původně patřil.⁸⁸ Provozovaly v něm ženský chorobinec a několik let i plicní léčebnu.⁸⁹ V padesátých letech se jejich postavení změnilo na pouhý personál státního zařízení, nicméně konkrétní práce a duchovní život se jim dařilo si organizovat

78 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 1121–1123; zpráva z 28. 4. 1950. V komunitě tehdy žilo deset bratří. Odvezen nebyl pouze Vincenc Jan Halaš, který v době akce K pobýval v nemocnici Milosrdných bratří. Po propuštění, se souhlasem Státního úřadu pro věci církevní, odjel ke své sestře. Zdroj: Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, karton 2616, fol. 855.

79 Stanislav Balík, Jiří Hanuš: *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2013, s. 164.

80 Že do Králík byli přesunuti především kněží, vyplývá z různých seznamů Státního úřadu pro věci církevní. Zdroj: Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, inv. č. 109, karton 86, nefoliováno. Nekulovo jméno je uvedeno na seznamu starých a nemocných řeholníků v Králíkách. Zdroj: Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, inv. č. 131, karton 103, nefoliováno; seznam není datován. Bratři laici byli převezeni do Hejnic. Zmiňuje to kapucín Vavřinec Jaroslav Zimmermann (1923–2010) ve svém životopise. Zdroj: Provinční archiv kapucínů, *Historie*, 01 N 04, nefoliováno.

81 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, inv. č. 109, karton 86, nefoliováno; seznam deseti mužů pro odsun do Želivu z 8. 11. 1950.

82 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, inv. č. 109, karton 86, nefoliováno; situační zpráva z 10. 1. 1951, v té době tam bylo 130 diecézních kněží a 180 řeholníků.

83 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, karton 86, inv. č. 109, nefoliováno; Seznam osob internovaných ve středisku Želiv, okres Humpolec, k 14. 11. 1950.

84 *Kronika Moravce sester de Notre Dame*, autorkou je s. Viktorie Havlová († 2016), s. 17; Nekula byl na Moravec převezen 4. 6. 1951.

85 *Kronika Moravce sester de Notre Dame*, autorkou je sestra Viktorie Havlová († 2016), s. 3, 4 a 5.

86 *Kronika Moravce sester de Notre Dame*, autorkou je s. Viktorie Havlová († 2016), s. 17; z Moravce odešel 19. 9. 1955. Zmínka o Nekulově novém angažmá je také v *Kronice kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny*, VI. díl, 1956; vložený dokument *Vzpomínka na 70leté jubileum založení kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně*, Siroťčí – Grohova ul. 18, dne 15. března 1956; kronika je uložena v archivu kongregace na Grohově 18 v Brně.

87 *Kronika kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny*, VI. díl, 1956, s. 7, ve Velkém Újezdě žilo 38 sester; VII. díl, 1957–1959, s. 116; VIII. díl, 1960–1965, ve Velkém Újezdě žilo 55 sester.

88 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Pamětní kniha farnosti Velký Újezd 1937–1948, s. 6.

89 Jitka Havelková: *Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny a její působení v českých zemích v letech 1886–1958*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2009, s. 100–101.

poměrně samostatně.⁹⁰ Justýn vedle svých povinností u františkánek vypomáhal i v blízkém farním kostele sv. Petra a Pavla, ovšem jen jako zpovědník.⁹¹

Jaký měl Nekula vztah k rodným Třebelovicím, nevíme. V jeho dopisech ani v pamětních knihách farnosti není o případných kontaktech či návštěvách žádná zmínka. Snad to bylo dáno velkou vzdáleností od klášterů v Čechách, kde Justýn po většinu svého kapucínského života působil. Možná to bylo i tím, že jeho rodiče poměrně brzy zemřeli.⁹² Když ovšem komunisté zabrali klášter v Brně, nechal si své knihy poslat k bratru Rudolfovi, jenž hospodařil na rodinném gruntu.⁹³ Nicméně po svém návratu v polovině 50. let nějaké kontakty s Třebelovickými přece jen navázal.⁹⁴ Kraj jeho dětství však už byl nenávratně pryč. Moravskobudějovický okres převálcovala vlna nucené kolektivizace zemědělství a dodnes ne zcela objasněná vražda tří babických komunistů, kterou vládnoucí strana využila k dalšímu terorizování svých „nepřátel“.

Justýn Nekula u františkánek zůstal až do své smrti.⁹⁵ Zemřel 10. července 1963 a jeho ostatky byly uloženy do kněžského hrobu farního hřbitova ve Velkém Újezdě.⁹⁶

90 Kronika kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny, VII. díl, 1957–1959, s. 116.

91 Rozhovor s Karlem Kabelkou, kronikářem obce, Třebelovice, 14. 12. 2020.

92 Rozhovor s Karlem Kabelkou, kronikářem obce, Třebelovice, 14. 12. 2020. Když se v roce 1921 Rudolfovi a jeho manželce Marii narodilo první a jediné dítě, dcera Marie, jeho rodiče Antonín a Marie už byli po smrti.

93 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 1031.

94 Rozhovor s Karlem Kabelkou, kronikářem obce, Třebelovice, 14. 12. 2020.

95 Kronika kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny, VIII. díl, 1960–1965, s. 97, přepis dopisu církevního tajemníka Františka Kaliny z 2. 3. 1963. Justýn Nekula byl t. č. na Moravci, zřejmě ze zdravotních důvodů. Kalina Nekulovi píše, že souhlasí s tím, aby „od 15. dubna t. r. nastoupil k trvalému pobytu na uvolněné místo do Charitního domova na Vel. Újezdě“ a přeje mu „brzké uzdravení Vašeho zdraví“.

96 Databáze bratří Provincie kapucínů v ČR.